
A HUSZITA HARCMODOR ÉS HADITECHNIKA JELLEGZETESSÉGEI

Scholler III. dolgozat

Jelölt neve: Imre-Horváth Sándor

Köszönetnyilvánítás

András Bálintnak,

aki nélkül ez a dolgozat még legalább egy évig nem készült volna el.

Bevezetés

Első olvasatra a huszitizmus nem sokkal tűnik ki a középkor számos eretnek-, vagy ha úgy tetszik, egyházi reformmozgalma közül. Még katonai sikereik sem példa nélkül valók, hiszen a történelemben nem egyszer előfordult, hogy felkelők, szabadságharcosok rövidebb-hosszabb ideig kitartottak őket számban és felszereltségben is felülmúló ellenfeleikkel szemben.

Ami, ha nem is egyedülállóvá, de ritkává teszi a huszita felkelőket, az az európai hadviselésre gyakorolt hatásuk. A táboriták vezére, Jan Žižka által kifejlesztett harcmodor zsoldosok révén évtizedekkel Žižka és az első huszita háború után is fennmaradt, sőt hatékonysága sem csökkent számottevően. Munkám során ezt a sajátos és újszerű harcmodort és jellegzetes eszközeit igyekeztem megvizsgálni, s összehasonlítva a husziták ellenfeleinek harcmodorával, sikerének okára is választ próbálok adni.

Bár a husziták háborúit nem szokták számmal ellátni, én kutatásom során mégis úgy találtam, hogy súlyos hiba lenne egy majd' 50 évig tartó időszakot egyetlen háborúnak tekinteni, pusztán a huszita eszmék állandó jelenlétéből kifolyólag. Az események kronologikus összeírása után én három időszakot különítettem el a huszita háborúk történetében: az I. huszita háború 1419 és 1434 között zajlott, és a lippanyi csata zárja le. Ez a huszita harcmodor kifejlesztésének, és az ismert huszita vezéreknek, pl. Jan Žižka, Holý Prokop, az időszak, fő ellenfelük pedig Luxemburgi Zsigmond. Ezt követően 1434 és 1464 között egy harcokkal terhes, ám háborúnak kevésbé nevezhető időszak következik, mivel a harcokban a főszerepet a saját szakállukra portyázó és fosztogató zsoldosok játsszák. Ez Jan Giskra, a felvidéki cseh zsoldosvezér működésének ideje is. Végül a harmadik szakasz, a II. huszita háború 1464¹ –től 1471-ig tart, itt már Hunyadi Mátyás és korábbi szövetségese, a huszita cseh király, Podjebrád György a szembenálló felek.

Mivel kutatásom során a huszita haditechnika és harcmodor jellegzetességeit és eredetét vizsgáltam, ezért csak az I. huszita háború eseményeivel foglalkoztam. Ebben közrejátszott az is, hogy a későbbi időszakban (sőt már az első háború végén is) a huszita harcmodor cseh zsoldosok révén egész Közép- és Kelet-Európában elterjedt, s részben függetlenné vált a huszitáktól. Emellett természetesen az időbeli és területi korlátokra is gondolnom kellett, ezért nem kíséreltem meg egy fél kontinens 50 éves hadtörténelmét szűk tíz oldalba összesűriteni. Helyette csupán az első, meghatározó másfél évtizedet vizsgáltam, s remélem, sikerült a Scholler III. címhez méltó munkát végezzenek.

I.

A huszitizmus eredetéről

Jan Hus, a prágai egyetem tanára, majd 1402-től rektora, John Wyclif műveinek hatására kezdett a kor egyházi problémáival foglalkozni. Fő célja a papság erkölcsének megjavítása, és a vallás és a nép kapcsolatának szorosabbra fűzése volt. Személye és eszméi hamar népszerűvé váltak a csehek körében, különösen, mivel a prágai egyetemen a németekkel és más külföldiakkal szemben a cseh nemzetiségűeknek kedvező reformokat támogatta. Kezdetben jó viszonyban volt IV. Vencel cseh királlyal, sőt a cseh egyházi vezetőkkel is, ám nézetei – s véleményem szerint veszedelmes népszerűsége – miatt kapcsolata az egyházzal megromlott, és 1409-ben V. Sándor pápa bullában eretneknek minősítette a huszita tanokat. Ez az egyház ellen hangolja Hus követőit, de 1412-ben prágai zavargások során már a világi hatalommal is összetűzésbe kerülnek.

Miközben követői egyre szélsőségesebbé váltak, Hus sikertelenül próbálta nézeteinek igaz voltát bebizonyítani. V. Sándor pápa előbb kiközösítette, majd tartózkodási helyét interdictum alá helyezve próbálta ellehetetleníteni. Végül Hus Luxemburgi Zsigmond 1414-ben királyi menlevéllel a konstanzi zsinatra idézi. Mivel hittételeit nem hajlandó visszavonni, a menlevél ellenére 1415-ben eretnekségért máglyán megégetik.

II.

A huszita irányzatokról

Kelyhesek (utraquisták)

A huszita mozgalom mérsékelt ága, mely főként Prága városához köthető, Palacký például gyakran csak prágaiaknak nevezi őket. Céljuk hittételeik² elfogadtatása és a szabad vallásgyakorlás volt, melynek érdekében többször is tárgyalásokat kíséreltek meg Zsigmonddal, ill. a katolikus vezetőkkel. Bár átvették a táboriták katonai újításait, katonai tevékenységük azokénál jóval kisebb területre terjedt ki. 1433-ban sikeresen megegyeztek a bázeli zsinat küldötteivel, és a lippanyi csatában fő szerepük volt a táboriták megsemmisítésében.

Táboriták

A huszitizmus szélsőséges ága, melyben a vallási reformok mellett cseh nemzeti és antifeudális vonalak is megjelennek. Vezetőik már a harcok kitörése előtt Jan Žižka és Mikulás z Husi voltak, akik a várható fegyveres harcra készülve igyekeztek követőiket rendszeres gyakorlattal ütőképes katonai erővé szervezni. Nevüket a bibliai Tábor-hegy után elnevezett, általuk alapított és ma is létező Tábor városáról kapták. A háború során a harci cselekmények nagyobb része hozzájuk kötődik, így munkám során elsősorban velük foglalkoztam.

Árvák

Jan Žižka 1424-ben bekövetkezett eleste után követőinek egy része úgy gondolva, hogy vezérük halála pótolhatatlan veszteség, kivált a Holý Prokop vezette táboriták közül. Mivel mindkét csoport a Žižka által kifejlesztett harcmodort használta, valamint valószínűleg gyakran együtt is harcoltak, írásomban nem tettem különbséget köztük. Fontosnak tartottam azonban megemlíteni őket, mert a táboriták és árvák szétválása jól mutatja a husziták folyamatosan fennálló megosztottságát.

III.

Az I. huszita háború lefolyásáról

Miután a konstanzi zsinat Jan Hust 1415-ben eretnekségért elítélte és megégette, a csehországi eretnekmozgalom, immáron közvetlenül fenyegetve érezve magát, egyre harciasabbá vált. A súlyosbodó zavargások 1419-ben, IV. Vencel halála után fajultak fegyveres felkeléssé. Bár Zsigmondot a hozzá hű cseh főurak 1420 júliusában cseh királlyá koronázzák Prágában, ekkor már Prága jelentős része, a Hradzsín és Vyšehrad kivételével, a kelyhesek kezén van.

Ezt követően Zsigmond, illetve a keresztes hadak számbeli fölényük ellenére éveken át ismételten alulmaradnak a huszitákkal vívott csatákban. A következő jelentős évszám 1424, amikor Jan Žižka, a táboriták vezére, egy morvaországi csatában elesik. A fővezér halála megbontja a táboriták addigi egységét, de ez nem befolyásolja hatékonyságukat a csatatéren. A táboriták Holý Prokop és Jan Čapek vezetésével továbbra is sorozatosan megverik a keresztes hadakat, sőt a domažlicei csata (1431) után behatolnak Magyarországra, feldőljk Trencsén vármegyét és a Szepességet, és elfoglalják Nagyszombatot.

A háború során a fordulópontot az 1433. év jelenti. A bázeli zsinat eredményes tárgyalásokat folytat a kelyhesek vezetőivel, így végül sikerül megnyerni őket a táboriták és árvák elleni harcra. A következő évben a lippanyi csatában a jelentős számbeli fölényben lévő, kelyhesek vezette sereg végleg szétveri a táboriták maradék erejét. Holý Prokop a csatában elesik, a legtöbb foglyot pedig eretnekségért halálra ítélik és kivégzik.

A lippanyi csatával az I. huszita háborút lezártnak tekinthetjük. A huszitizmus radikális irányzatát képviselő táboritákat megsemmisítették, vezérek meghaltak. Az esetlegesen megmaradt kisebb csoportok pedig nem rendelkeztek akkora erővel, hogy a cseh urak és a kelyhesek támogatását is élvező Zsigmondnak jelentős problémát okozzanak.

IV.

A huszita háborúk korában jellemző hadviselésről

A huszita háborúk kora, tágabban pedig a XIV. század második – XV. század első fele, a hadviselésben átmeneti időszaknak tekinthető. A páncélos nehézlovasság harctéri hegemóniája már megtört a tűzfegyverek és a gyalogsági fegyverek fejlődésének eredményeképpen. Ennek ellenére a királyi és bárói seregekben a lovagok még mindig nagy jelentőséggel bírnak. Átalakulóban van a hadseregek szervezete is. Elterjed a zsoldosok alkalmazásának gyakorlata, miközben a korábbi, hűbéri alapú katonáskodás (nemesi felkelés) eltűnik, a köznemesség katonai szerepe fokozatosan csökken.

Magyarországon Luxemburgi Zsigmond – elsősorban a török fenyegetésre válaszul – jelentős katonai reformokat hajt végre az ország védelmének biztosítására. Mivel a nemesi felkelés intézményét sikertelenül próbálja hatékonyabbá tenni, már 1397-ben, a temesvári országgyűlésen kísérletet tesz a – vagyoni alapú – telekkatonaság bevezetésére. Noha a huszita háborúkban bevetésre kerülnek ilyen, főként jobbágyokból kiállított csapatok, a telekkatonaság intézménye nem bizonyul maradandónak. Ugyanakkor létrejön egy, a nagybirtokosokra támaszkodó zsoldossereg alapja is, melynek csúcspontja majd Hunyadi Mátyás Fekete Serege lesz.

Zsigmond német királyként, majd később német-római császárként nem csak Magyarországon, hanem német területen is megkísérli a katonaillesítést hűbériról vagyoni alapra helyezni, korlátozott sikerrel. A törökkel ellentétben a Német-Római Birodalomban a husziták jelentettek közvetlen fenyegetést, és az ellenük elszenvedett vereségek szerepet játszottak abban, hogy Zsigmond reformjait a birodalmi gyűlésben kevesebb ellenállás fogadta.

V.

A királyi és kereszties hadakról

Mivel a husziták ellen indított kereszties hadjáratokba egész Európából érkeztek harcosok, nyilvánvaló, hogy a kereszties seregeknek sem fegyverzete, sem harcmódora nem volt egységes. Hiányzott a megfelelő szervezés is, az egyes csapatok saját parancsnokuk vezérlete alatt, mérsékelt összehangoltsággal harcoltak, a gyors győzelem – nem megalapozatlan – reményében. Ennek elmaradásával azonban a résztvevők hamar szétszéledtek, a sereg feloszlott.

A kereszties hadak legnagyobb, kihasználatlan, erőssége és egyben gyenge pontjuk is, a létszámuk volt. A táboriták által kiállított legnagyobb sereg is csak 12-15.000 főt számlált, míg az ellenük harcoló keresztiesek összlétszáma a százezret is elérhette.

Azért nevezem a keresztiesek létszámát kihasználatlan erősségnek, mert kellő szervezéssel és egy tehetséges hadvezér irányítása alatt egy ekkora számbeli fölényben lévő sereg könnyen szétverhette volna a háború elején még rosszul felszerelt huszitákat. Jan Žižka azonban már az 1420-as sudoměři csatában 400 emberével és 12 szekerekkel, lovasság nélkül megfutamított egy 5000 fős, főként nehézlovakból álló királyi sereget. Ezt követően ugyanabban az évben a husziták a Vítkov-hegyen vereséget mérnek a majdnem teljesen körülrzárt Prágát ostromló, sokszoros számbeli fölényben lévő keresztiesekre, annak ellenére, hogy ekkor még a Hradcsin és Vyšehrad is Zsigmondhoz hű csapatok kezén volt. Ez a két példa is azt bizonyítja, a husziták vitészségének alábecslése nélkül is, hogy a keresztiesek nem voltak képesek számbeli fölényüket kihasználni.

Gyenge pont ugyanakkor azért, mert egy ekkora sereg ellátása igen nehézkes. A husziták ellen összegyűlt kereszties seregek a rendszeres fosztogatás ellenére is ellátási gondokkal küzdöttek. Ezen túlmenően, egy ekkora sereg az aránytalanul nagy számbeli fölény következtében nem vethető egyszerre harcra, a katonák nagy része unatkozik, ami a morál romlásához, a fegyelem lazulásához vezet. E kettős ok eredményeképpen a sereg könnyen, például néhány, súlyos veszteségeket nem is okozó vereség után, feloszlik.

A rendelkezésekre álló források alapján úgy találtam, hogy a kereszties seregek magját a nehézlovak alkotta, a kiegészítő hadak (könnyűlovak és különféle gyalogosok) létszáma azonban a lovakokénak többszöröse volt.³ Rendelkeztek emellett hagyományos ostromgépekkel, illetve tüzérséggel is. Ez utóbbiaknak azonban főként várak és városok ostromakor jutott jelentősebb szerep.

Csatában a kereszties harcmódor legfontosabb eleme a nehézlovakok rohama volt. Részben lovasíjászokból álló könnyűlovakosságuk feladata az elő- és utóvéd biztosítása mellett az ellenség zaklatása, zavarása, üldözése volt. Gyalogságuk jelentős részét nehézfegyverzetű zsoldosok adták, kiknek inkább várak, városok ostromakor juthatott

szerep, bár a kezdeti vereségek után valószínűleg a husziták szekérvárai ellen is nőtt jelentőségük.

VI.

A husziták haditechnikájáról

A husziták, illetve az őket vezető Jan Žižka katonai újításainak legismertebb eleme a szekérvár. Noha szekérvárat már jóval Žižka előtt is használtak (például IV. Béla a muhi csatában), mégis ő volt az, akinek rendelkezésére álltak az eszközök a harci szekér és a szekérvár tökéletesítéséhez, és képes volt hatékonyan alkalmazni is azokat. A huszita szekerek részletes leírását találhatjuk meg Eberhard Windecke Zsigmond királyról és koráról szóló emlékiratában:

„...[a husziták] szekereket hoztak magukkal, amelyeket vasláncokkal összekötöttek, s onnan igen nagy csapást tudtak mérni az ellenségre, mielőtt még az elfoglalta volna szekereiket.”

„Tudniillik az eretnekeknek az volt a szokásuk, hogy szekereiket összekapcsolták, s így várat alakítva ki maguknak, ott telepedtek meg.”

A husziták eszközeit a háború második felében már ellenfeleik is átvették. Erről tanúskodnak a következő sorok, melyeket az 1431. évi birodalmi gyűlésen hozott határozatból idéz Windecke:

„Minden erős szekér oldalain magas létrák legyenek, így védve a szekeret a harctértől, a létrák alatt s között pedig erős kötélre vagy láncra jófajta deszkákat függeszzenek. [...] Minden szekérhez tartozzék lánc, hogy a szekereket szükség esetén össze tudják kötni.”

A huszita szekér tehát egy mozgatható, moduláris erődítésrendszer alapeleme, melyet mindig a terepviszonyok és az ellenséges erők elhelyezkedésének figyelembevételével lehetett felállítani. A szekerek oldalára szerelt deszkák védelmet nyújtottak a nyílvesszők, sőt nagyobb távolságról talán még a kézi tűzfegyverek lövedékei ellen is. Emellett a szekér magasságával a közelharcban is jelentős előnyhöz juttatta a védőket.

A husziták szekereiket többféle alakzatban használták, az alakzatban mozgást és az alakzatok közötti váltást pedig folyamatosan gyakorolták, így csatában gyorsan és biztosan voltak képesek manőverezni. Ábrázolásokon leggyakrabban a kör alakú, többsoros szekérvárral találkozhatunk, noha ennek alkalmazása csak akkor volt indokolt, ha az ellenséges csapatok több irányból támadtak vagy bekeríthették a husziták állását. Ha azonban a huszita harcrendszer alapeleméből, az 1 db szekérből indulunk ki, legősrűen felépíthető a husziták által bizonyítottan vagy feltételezhetően alkalmazott valamennyi alakzat. A következő két oldalon ezen alakzatok leírása és (nem méretarányos) ábrázolása következik.

Egyszerű menetoszlop

A kevés szekérrel rendelkező csapatok – ez főleg a háború elején volt jellemző – egyszerű oszlopban haladtak. Az oszlop elején és végén fegyveres katonákat szállító szekerek haladtak, ezek közé sorolták be a tüzérségi, valamint sebesülteket, ellátmányt és a harcosok családjait szállító szekereket. A manőverezés érdekében menet közben a szekerek nem voltak összeláncolva.

Egy- vagy többsoros vonal

A legegyszerűbben kialakítható erősített állás az egyszerű vonal. A lovak lekapcsolása után a szekereket összeláncolták, növelve az erődítés hatékonyságát. Amennyiben elegendő szekér és idő állt rendelkezésre, többsoros vonalat is kialakíthattak, ami fokozott védelmet nyújtott lovasroham ellen, és megnehezítette az ellenséges gyalogság dolgát is. A vonal alakzat előnye, hogy szinte bármilyen terepen felállítható, a szekerek mögött készenlétben álló lovasság pedig meglepetésszerűen oldalba tudja támadni a szekereket ostromló ellenséget. Fő hátrányát megkerülhetősége jelenti, ezért véleményem szerint a husziták igyekeztek ritkán alkalmazni.

Többsoros menetoszlop

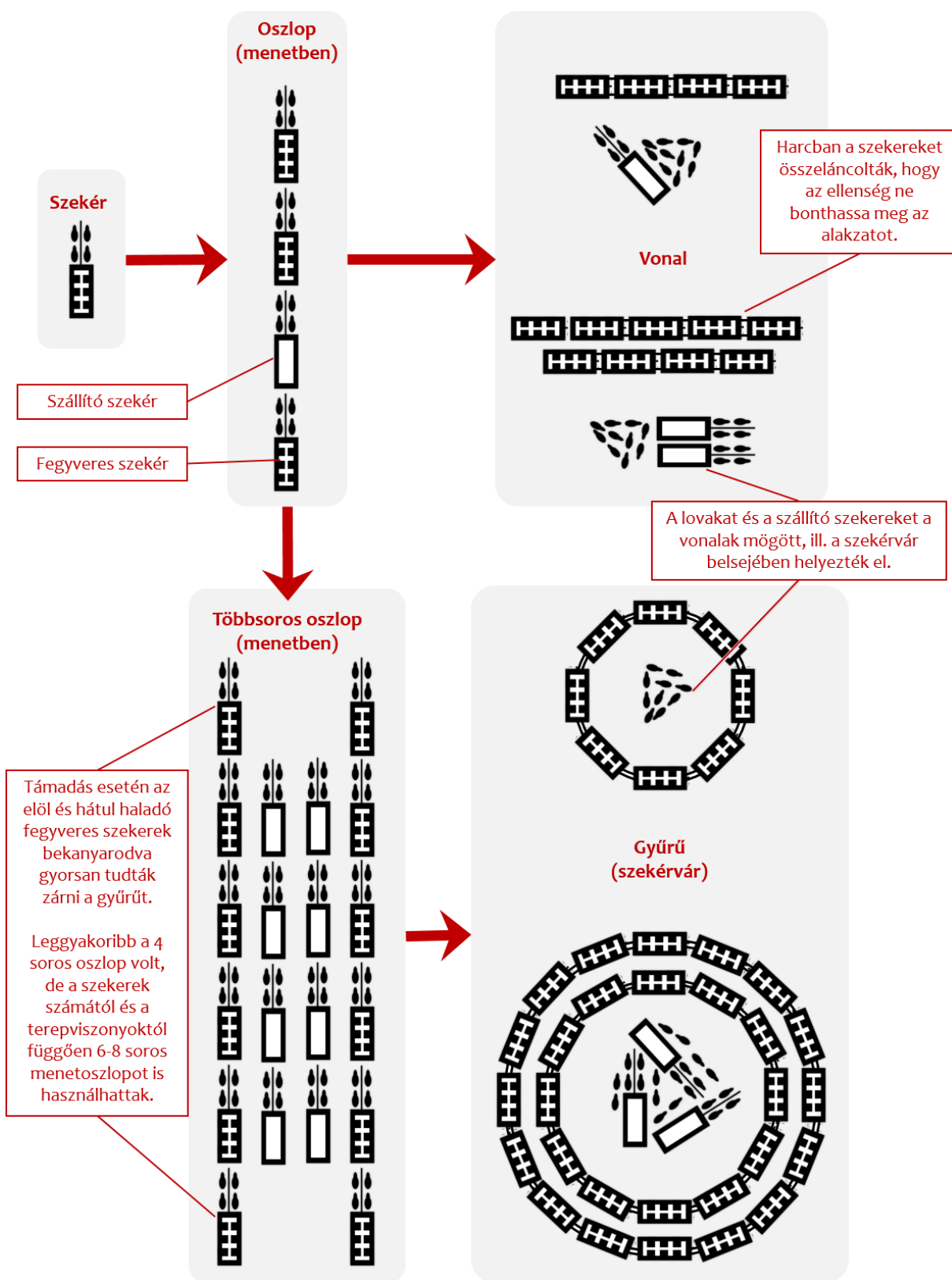
A nagy létszámú huszita csapatok menet közben is kiváló védelmet nyújtó, többsoros menetoszlopban haladtak. A leggyakrabban használt, 4 soros oszlop középső 2 sorát alkották a szállító szekerek, esetleg az ágyús szekerek egy része is ide volt sorolva. Mellettük kétoldalt 1-1 oszlopban haladtak a fegyvereseket szállító szekerek. A két külső oszlop elöl és hátul is 2-3 szekérrel hosszabb volt a belsőknél, így váratlan támadás esetén az alakzatot gyorsan teljes védelmet nyújtó gyűrűvé lehetett zární.

Gyűrű (szekérvár)

A husziták harcmodorának legismertebb eleme a kört alkotó összeláncolt szekerekből álló szekérvár. A zárt gyűrűben felállított, ágyúkkal, lövészekkel és közelharcra felszerelt katonákkal megrakott szekerek még teljes körülzárás esetén is hosszú ideig ellenállhattak a támadásoknak. Kezdetben a szekérvár is csak egyetlen sor szekérből állt, ám a huszita sereg növekedésével a szekérvár mélysége és védelmi képessége is megnőtt. A háború végét jelentő lippanyi csatában a táboriták 6, a kelyhesek pedig 11 sor mélységű szekérvárat állítottak fel. Hatékonyságát jól jelzi, hogy egyik fél sem kísérelte meg a másik állását rohammal bevenni, hanem az eredménytelen tűzpárbaj után igyekeztek ellenfelüket szekérvárából kicsalni – ez végül a kelyheseknek sikerült.

A huszita szekeres hadviselés alakzatai

Žižka másik jelentős újításaként a tűzfegyverek széleskörű alkalmazását tartják számon. Számos szekéren ágyú volt elhelyezve, másokon kézi tűzfegyverrel felszerelt gyalogosok harcoltak. Mivel a tűzfegyverek – a mechanikus ostromgépekkel ellentétben – kis távolságról is hatékonyak voltak, használatukkal a táboriták jelentős előnyhöz jutottak zárt alakzatban harcoló ellenfeleikkel szemben.

Liptai könyve szerint a huszita háborúk korában a tűzfegyverek, különösen az ágyúk, hatékonyságukat és pontosságukat tekintve is elmaradtak a rómaiak óta tökéletesedő mechanikus ostromgépektől. Ugyanakkor Windecke az 1427-es frankfurti birodalmi gyűlés katonai vonatkozású határozatában⁴ másfél, ill. két mázsa kilövésére képes nagy követőágyúkról tesz említést. Bár az eredeti szöveg nem állt rendelkezésemre a különböző fegyverekre használt szavak összehasonlításához, mivel ugyanitt kamráságyúkat, tarackokat és egyéb, kis és nagy ágyúkat is felsorol, feltételezhető, hogy a fő ostromeszköz ekkor már a lőporos ágyú volt. Legerősebb érvnek emellett azt tartom, hogy hagyományos ostromgépekről itt egyáltalán nem történik említés.

A források tanulmányozása során így arra a véleményre jutottam, hogy Žižka érdeme nem annyira a tűzfegyverek elterjesztése, mint inkább alkalmazási területük kiterjesztése volt. Žižka alatt a tüzéség egyszerű ostromeszközből általános támogató fegyvernemmé nőtte ki magát. A gyalogság tűztámogatásának gyakorlata azután részben a husziták ellen harcoló keresztések, részben pedig cseh zsoldosok által gyorsan elterjed Európában, különösen pedig a török elleni harcban, mivel a nehézlovasságra támaszkodó hadviselés ott sem vált be.

A szekerek személyzetét illetően a források egybehangzóak: számszeríjas, puskás és cséphadarós harcosokat említenek. Windecke az 1431-es birodalmi gyűlés határozataiból idézve számokat is közöl. Bár ezek az adatok a huszita harcmodort átvevő keresztésekre vonatkoznak, a huszitákra is érvényesnek tekinthetjük őket, noha a tűzfegyverrel harcolók számaránya valószínűleg nagyobb volt az íjasokhoz képest. Egy harci szekér személyzete tehát a következő volt:

- 6 íjász vagy számszeríjas
- 2 puskás
- 4 fejszés harcos
- 4 cséphadarós harcos
- 2 jól felfegyverzett hajtó

Ezen túlmenően minden szekér rendelkezett a személyzetének szükséges lőszerrel, tartalék fegyverekkel és szerszámokkal. Az ágyúkat külön szekerek szállították, ezekről valószínűleg hiányoztak a lőfegyveres gyalogosok, helyüket az ágyú kezelői és lőszere foglalta el. Egy szekeret 4 vagy 6 ló vontatott, ez a szekér jelentékeny súlya ellenére is viszonylagos mozgékonyt biztosíthatott.

VII.

A husziták harcmodoráról

Amint már korábban említettem, Jan Žižka legfontosabb harcászati újítása a tűzfegyverekkel támogatott gyalogsági harcmodor kifejlesztése. Mielőtt azonban belekezdenék ennek részletes leírásába, fontosnak tartom kiemelni azokat a körülményeket, melyek Žižka és a Husi hadsereg-szervezését meghatározták:

- A husziták általában súlyos számbeli hátrányban voltak a keresztésekkel szemben;
- A keresztések gyakorlott katonáival szemben a huszita csapatok jórészt hadakozáshoz nem értő jobbágyokból, szegény polgárokból álltak;
- Felszerelés tekintetében csak a fenti csoportok számára elérhető eszközök és az ellenségtől szerzett zsákmány állt rendelkezésükre.

A fenti három tényező közül véleményem szerint az első a fontosabb. Katonái képzetlenségét Žižka rendszeres és szigorú gyakorlattal sikeresen ellensúlyozta, és rövid idő alatt ütőképes csapatokat állított föl. Seregének alapvető fegyverei egyszerűen előállítható és használható eszközök voltak (cséphadaró, fejsze, csáklya), és győzelmeik következtében bőségesen zsákmányolhattak fegyvereket. Számbeli hátrányukon azonban nem tudott változtatni, s ez azt jelentette, hogy nyílt ütközetben – kisebb egységek csatározásaitól eltekintve – nem állhatott ki a keresztések ellen. A szekérvár alkalmazásával azonban tetszőleges terepen olyan megerősített állást hozhatott létre, amely felért egy fából készült állandó erőddel. A husziták harcmodora tehát alapvetően a védekezésre épült, ugyanakkor igyekeztek a szekerek adta mozgékonyt is kihasználni, meglepetésszerű támadásokkal és a visszavert ellenség üldözése során.

A táborita hadviselés jellegéből következik a lovasság csekély szerepe⁵. A védekezésre alapuló táborita harcmodorban a lovasságnak egyszerűen nem volt helye. Lovas katona nem tud a szekérváron belülről harcolni, azon kívül viszont a keresztések jól képzett és jól felszerelt lovagjai és könnyűlovasai bizonyosan felmorzsolták volna a szám- és felszerelésbeli hátrányban is lévő táborita lovasokat. Ezért az aránylag csekély létszámú huszita lovasság elsősorban a már megfutamított ellenség üldözésében és a vonuló csapatok elővédjeként jutott szerephez. Valószínűnek tartom azt is, hogy a huszita lovasok gyakran a szekérváron belül, gyalogokként harcoltak, és csak akkor szálltak készenlétben tartott lovaikra, amikor a harci helyzet a lovasság bevetését szükségessé tette, és a szekérvárat biztonságosan meg lehetett nyitni.

Žižka vezetésével a husziták a szekérvárra és a tűzfegyverekre alapozva hatékony harci rendszert fejlesztettek ki a keresztések ellen. A csata első szakaszában a tüzéreké, valamint a számszerű és puskás harcosoké volt a fő szerep. Már ők sikeresen megtörhették az ellenséges rohamot, ostromnál pedig fedezőtüzzel biztosították, hogy bajtársaik elérhessék a várfalakat.⁶

Ha a támadó ellenség ennek ellenére elérte a szekérvárat, a lövészek helyét a közelharcra kiképzett gyalogság vette át. Lovasok ellen kampós lándzsákat és csáklyákat használtak, mellyel lerángathatták őket lovukról. Az ellenséges gyalogság és a lovukról lerántott lovasok ellen pedig nehéz cséphadarókkal, fejszékkel harcoltak. Ezen egyszerű, könnyen előállítható fegyverek ellen még a lovagok és zsoldosok nehéz páncélzata is csekély védelmet nyújtott.

Kevesebb információt találtam azokról a csatákról, ahol a husziták nem szekérvárukban várták be az ellenséget, hanem ők indítottak támadást. Az ostromok leírása e tekintetben kevés segítséggel szolgál, mert Žižka fejlesztései nem az ostromokra irányultak, bár hadvezéri képességei itt is kétségtelenül megmutatkoztak.

Több forrás [Liptai, Palacký] is említi az 1421. decemberi kutná hora-i, és az azt követő 1422. januári kutná hora-i és németbródi csatákat. A Žižka vezette táboritákat Zsigmond serege Kutná Hora mellett körülzárja, ám ők éjszaka meglepetésszerű támadással áttörik a gyűrűt és elmenekülnek. Sorainak rendezése után Žižka ellentámadást indít, és a harc nélkül visszavonuló magyarokat Németbródig üldözi. Itt Ozorai Pipo megkísérli feltartóztatni a huszitákat, eredménytelenül. Žižka sikerét mindkét esetben szekerekre telepített tüzérségének és lövészeinek köszönhetette, kik egyszerre voltak védett helyzetben s képesek folyamatosan mozogva a magyar katonákat összezavarni. Gyanítom, hogy a husziták más csatákban is hasonló módon támadhattak, és nem kísérelték meg számbeli fölényben lévő ellenfelüket közvetlen rohammal legyőzni.

VIII.

A háború után

A lippanyi csatában a táboritákra mért megsemmisítő vereség nem jelentette a huszita mozgalom és harcmodor végét. Azonban három évvel később, alig 1 évvel cseh királlyá koronázását követően, 1437 decemberében meghal Luxemburgi Zsigmond. Hét, belharcokkal terhes év után a husziták élére álló Podjebrád György ragadja magához a cseh és morva területek irányítását. Ezalatt Magyarországon I. Ulászlót, majd halála után a kiskorú V. Lászlót választják királlyá. A zavart tovább fokozza az 1440-es bázeli egyházszakadás.

A kaotikus helyzetben a főként huszita harcrendben harcoló cseh zsoldosok jelentős szerephez jutnak. Magyar szemszögből legfontosabb közülük a Felvidéket mintegy 20 éven át uralma alatt tartó Jan Giskra, ki előbb V. László nevében, majd saját szakállára irányította területeit. A fennhatósága alatt álló területeken a fosztogató cseh zsoldosok révén a huszitzizmus is újra elterjedt.

A zsoldosseregek terjedésével a huszita harcmodor is egyre inkább megszűnik helyi sajátosság lenni, ám ismertsége nem csökkenti hatékonyságát. Bár kutatásaim során a Fekete Sereggel már nem foglalkoztam, bizonyítható, hogy Hunyadi János a török ellen több alkalommal is sikeresen alkalmazta a huszita harcrendet.⁷

Utószó

Írásomban igyekeztem a magyar és az európai történelem egy kevésbé ismert, mégis jelentős epizódjának néhány részletét megvilágítani. Sajnos tartalmi és időbeli korlátok miatt sem törekedhettem a teljességre. Mégis úgy érzem, sikerült a kitűzött célt elérjem, sőt meghaladjam, mert munkám során jóval többet tanultam, mint amennyit ebben a dolgozatban le tudtam írni, sok olyat is, aminek nincs helye egy hadtörténeti értekezésben. Mindezen tapasztalatok és felismerések alkalmasint megvitatásra kerülnek majdani beszélgetések során. Helyettük csupán egyetlen anekdotát írok le, természetesen az I. huszita háború korából. E történetre kutatásom során bukkantam, s pont a témától való elütésével mutatja azt a sokszínűséget, mely számomra a történelem s a történetírás szépségét adja:

„1429-ben felbukkan Eperjesen János orgonagyártó, ki a Sz. Miklós templom orgonájának elkészítéséért 485 forintot s 13 dénárt kapott és annyi sört, amennyit eperjesi tartózkodása alatt meg tudott inni.”

Vácrátót, 2017. július 4.

Imre-Horváth Sándor

Jegyzetek

¹ II. Pius pápa már 1462-ben érvényteleníti a bázeli zsinat és a kelyhesek közötti megállapodást, 1464-ben pedig a kereszténység ellenségének nyilvánítja Podjebrád Györgyöt. Ennek ellenére 1464-ben György még Hunyadi Mátyás szövetségeseként harcol a fosztogató cseh zsoldoscsapatok ellen. Mátyás még a következő évek során is igyekszik békés megoldást találni, és közvetítőként lép fel a pápa és Podjebrád György között. Véleményem szerint azonban a háború kezdetének az ellenségeskedést kiváltó pápai intézkedést kell tekinteni, ezért számolom a II. huszita háborút 1464-től. Ha viszont szigorúan a Mátyás és György seregei közötti harcokat tekintenénk, akkor a háború kezdete 1468-ra tolódna.

² Ezeket foglalja össze a 4 prágai artikulus, melyek alapján a kelyhesek 1433-ban megegyeztek a bázeli zsinat küldöttségével. A 4 artikulus a következő [Révai]:

- I. Isten igéje szabadon s a nemzet nyelvén prédikáltassék;
- II. Az úrvacsora mindkét szín alatt kiszolgáltassék;
- III. A papságtól a világi javak vétessenek el s a papság térjen vissza az apostoli szegénységre;
- IV. A papság közé szigorúbb egyházfegyelem hozassék be.

³ A lovagi harcmodor katonai alapegysége a lándzsa (ném. *Gleve*), mely 1-2 nehézlovasból és 2-3 könnyűlovasból vagy gyalogosból állt. Windecke az 1429-es nürnbergi birodalmi gyűlésre hivatkozva írja, hogy 1 lándzsa 2 lovasból és 2 gyalogosból állt, de ez az adat kifejezetten a fővezér közvetlen kíséretére vonatkozik. Ugyanitt megjegyzi azt is, hogy a sereghez csatlakozni kívánók között minden 4. vagy 5. fegyveres nemes kellett legyen. Fentiek alapján valószínű, hogy a lovagok s az egyéb hadak számaránya 1:3 – 1:4 lehetett. A huszita háborúk során azonban már átalakulóban volt a lovagi hadszervezés, így a támogató csapatok (melyeknek mind fontosabb szerep jutott a harcmezőn) nagyobb része már nem azt követte. Ehelyett a gyalogság német-cseh mintára 10-15 fős rajokban (*Rotte*) harcolt, melyek zászló(alja)kat (*Fahne*) alkottak.

⁴ Az említett határozat a husziták ellen V. Márton pápa felhívására indítandó, 4. keresztes hadjárat szervezésére vonatkozik.

⁵ Erre más magyarázatok is lehetségesek, pl. a hátsólovak hiánya, vagy a képzetlen huszita felkelőkből túl körülményes, időigényes lett volna hatékony lovas harcosokat képezni, esetleg a szekerek mozgékonyasága indokolatlanná tette külön lovasság alkalmazását. Véleményem szerint azonban egy Žižka kaliberű vezér képes lett volna ezen akadályokat legyőzni, ha valóban komoly lovasságot akar felállítani.

⁶ Palacký írja, egykorú forrásra hivatkozva a következőket Prachatice ostromáról:

„[a táboríták] létrát vetettek a falaknak, s több ponton máris fent termettek, mert lövészeik és pattantyúsaik oly ügyesen támogatták őket, hogy a védekezni szándékozó polgárok a fejüket nem merték a fal fölé emelni, nemhogy előkészített fegyvereiket használni tudták volna.”

⁷ Például 1442-ben a Jalomira menti csatában (Havasalföld), ahol Hunyadi lovasokkal és huszita mintájú ágyús szekerekkel megkerüli és hátba támadja a török jobbszárnyat. A két tűz közé került törökök ellenállása összeomlik, majd az addig kitartó balszárny és a középen elhelyezkedő janicsárok is menekülni kezdenek. A csatában Hunyadi döntő győzelmet arat a létszámfölényben lévő törökök felett. [Liptai]

Felhasznált irodalom

Alább következnek azok a források, melyeket munkám készítéséhez közvetlenül is felhasználtam. Amelyik műre a szövegben hivatkozás történik, ott szögletes zárójelben megadtam, hogy milyen néven hivatkozok rá.

Liptai Ervin, Borus József (szerk.): Magyarország hadtörténete két kötetben
Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984
[Liptai]

František Palacký: A huszitizmus története – fejezetek a cseh nemzet történetéből
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984
[Palacký]

Deér József: Zsigmond király honvédelmi politikája
Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda, Pécs, 1936

Eberhard Windecke emlékiratai Zsigmond királyról és koráról
MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2008
[Windecke]

Kelly DeVriess et al.: A középkor nagy csatái 1000-1500: Hastingstől
Konstantinápolyig
Ventus Libro Kiadó, hely nélkül, 2007

R. G. Grant: Katonák: harcos és látványa a történelem során
M-érték Kiadó, Budapest, 2008

Révai Nagy Lexikona – Az ismeretek enciklopédiája
Révai Tesvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1914
[Révai]

Benda Kálmán (szerk.): Magyarország történeti kronológiája
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981

Horváth Zoltán, Parragi György: Világtörténelmi Lexikon, bővített, javított kiadás
Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1943

Az Utószóban idézett anekdota forrása:

Horváth Henrik: Zsigmond király és kora
Kiadja: Budapest Székesfőváros, 1937

Tartalom

Köszönetnyilvánítás.....	1
Bevezetés.....	2
I. A huszitizmus eredetéről.....	3
II. A huszita irányzatokról.....	3
III. Az I. huszita háború lefolyásáról.....	4
IV. A huszita háborúk korában jellemző hadviselésről.....	4
V. A királyi és keresztes hadakról.....	5
VI. A husziták haditechnikájáról.....	6
VII. A husziták harcmodoráról.....	10
VIII. A háború után.....	11
Utószó.....	12
Jegyzetek.....	13
Felhasznált irodalom.....	14